

Universitat de Barcelona
Facultat de Formació del professorat
Departament de Didàctica de les Ciències Socials

TESI DOCTORAL

ANÀLISI DELS ESPAIS DE PRESENTACIÓ ARQUEOLÒGICS DE L'EDAT DELS METALLS

Programa de Doctorat: Didàctica de les Ciències Socials i Patrimoni.
Bienni 2003-2005

Clara Masriera i Esquerra
Director: **Dr. Joan Santacana i Mestre**

Barcelona, 2007

INTRODUCCIÓ

La motivació d'aquesta recerca sorgeix durant els dos darrers anys d'Institut a l'Alexandre Satorras de Mataró, quan se'ns dóna a escollir el tema del nostre treball de recerca. L'excursionisme sempre ha estat present a casa dels meus pares i, ja abans d'aprendre a caminar, m'havia recorregut uns quants turonets del Maresme a l'esquena del meu pare. La muntanya no és un ens natural aïllat sinó que hi han transcorregut i viscut diferents cultures que han intentat adaptar-se i aprofitar-se de la seva orografia. Una de les importants poblacions poc conegudes que van viure a les terres torrentoses del Maresme foren els Ibers que van deixar petja a la zona a través de restes de poblats, torres, alguna necròpolis, etc.

Però què en sabem d'aquesta civilització? Quins elements tenim per saber-ne més? Què se'n ha estudiat fins el moment? Totes aquestes preguntes em van sorgir al cap doncs ja fa més de 10 anys. El primer resultat fou un treball de recerca anomenat "Els Ibers a la Laietània, uns desconeguts pels actuals Laietans" que va obtenir el Premi Cirit per fomentar l'esperit científic del jovent el 1996, i el Primer premi de recerca històrica Agustí Duran i Sampere, el mateix any. Tot plegat, fou prou motivador per continuar la recerca, anys més tard a la Universitat de Barcelona.

Si aquestes van ser les motivacions de tipus personal, és evident que n'hi ha d'altres de naturalesa científica i que responen a les necessitats de l'educació al nostre país i, en especial, de la situació en la qual es troben els espais de presentació del patrimoni arqueològic, sobretot del període ibèric. En efecte, a finals de la dècada dels vuitanta, a l'arqueologia catalana hi van entrar corrents noves que feien referència a la necessitat de "divulgar" la ciència arqueològica; tot i que es tractava de corrents amb una forta càrrega paternalista per part d'alguns dels seus impulsors i que entenien el mot divulgar en el seu sentit més literal de donar al vulgus part de l'immens tresor que la ciència acumulava, es tractava dels primers corrents que penetraven en el nostre país del que més tard se'n ha dit socialització del coneixement. Venien de la mà de la societat anglosaxona que ja des de feia dècades havia desenvolupat models de presentació del patrimoni molt més eficients.

Tota aquesta problemàtica, estretament relacionada amb els conceptes museogràfics, als països de l'àrea mediterrània es trobaven fortament condicionats per corrents estètiques derivades del disseny arquitectònic. Es construïen museus, es reformaven i es museïtzaven jaciments arqueològics sense tenir en compte si aquestes reformes els farien més comprensibles o menys.

L'existència d'experiències que anaven en sentit contrari i que partien de la didàctica i de l'arqueologia experimental, ben aviat ens van cridar l'atenció. Ens referim al cas de la ciutadella ibèrica de Calafell, experiència pionera a l'estat espanyol i que era portada a terme per un equip d'investigadors/es procedents del camp de l'arqueologia i de la didàctica¹. Amb tot, va ser el mestratge de la doctora Paloma Gonzalez qui va orientar els meus passos envers la meua integració dins el grup de recerca del departament de Didàctica de les Ciències Socials encapçalat pel Dr. Joan Santacana i Mestre i el Dr. Francesc Xavier Hernández i Cardona. És en el si d'aquest grup de recerca que se'm va començar a plantejar si realment els nous models podien ser més eficaços que els vells o si responien únicament a una moda científica més. La manca d'elements de contrast i de referències en aquest camp dins de l'estat espanyol, obligava a un llarg pelegrinatge per aquelles àrees geogràfiques on l'arqueologia experimental era realment el motor de la transformació dels espais de presentació arqueològica. D'aquesta manera, vàrem iniciar la recerca intentant conèixer i examinar el major nombre possible de jaciments arqueològics pertanyents a tota mena de models però en especial a aquells que ens havien cridat l'atenció ja des del primer moment.

Amb tot, per emprendre un treball d'aquesta tipologia no n'hi havia prou ni amb el coneixement dels jaciments ni amb l'anàlisi de la Prehistòria ni tan sols amb els pressupostos de la didàctica. Comprovar i demostrar l'eficàcia didàctica d'un model requeria l'ús de mètodes d'anàlisi que encara que necessaris en tota ciència social, no són freqüents ni en arqueologia ni en didàctica: ens referim a l'anàlisi sociològic. Per tant, aquest treball requeria d'una part analítica més pròpia del mètode sociològic².

---

¹ Aquest equip estava encapçalat pels doctors Joan Sanmartí i Joan Santacana que des de 1982 fins pràcticament el 1992 van treballar en la investigació i posada en valor del jaciment.

² La presència de l'investigador Ferran Urgell Plaza dins el grup de recerca DIGHECS encapçalat pels doctors Joaquim Prats Cuevas i Cristòfol A. Trepal i Carbonell, ens va facilitar molt les coses. De fet, algunes orientacions claus d'aquesta part del treball les debem a ell.

D'aquesta manera, ens vam endinsar dins un món encara poc conegut al nostre país, encara que fascinant i molt estès a una bona part de l'Europa centre-occidental on la recerca aplicada en aquest camp gaudeix d'una llarguíssima experiència.

PROBLEMÀTICA I JUSTIFICACIÓ DE LA RECERCA

La nostra recerca és evident que té com a referent la Prehistòria, disciplina que, tradicionalment, ha format part dels continguts dels sistemes escolars europeus, per tant, ha estat objecte d'ensenyament i aprenentatge. Malgrat tot, no sempre ha rebut una atenció especial i, moltes vegades si ha estat així el tractament científic de les dades ha quedat bastant allunyat del discurs didàctic i divulgatiu. Una cosa és la recerca arqueològica portada a terme a la major part dels països d'Europa occidental des del darrer quart del segle XIX i, l'altra ben diferent són quins continguts d'aquesta recerca han arribat al gran públic. Amb tot, el que és indiscutible és que aquesta disciplina, bé o malament, amb

més rigor o menys, ha format part dels continguts de l'ensenyament a les escoles primàries i secundàries de gairebé tot el continent. Encara que no és aquest el lloc per analitzar els diversos models educatius i com tracten la Prehistòria, és especialment útil esmentar el model del Regne Unit, ni que sigui pel miratge i la influència que ha tingut sobre el sistema educatiu espanyol del darrer quart del segle XX. En l'exemple britànic l'estudi de l'Edat del Ferro s'integra en diferents nivells del currículum nacional britànic, el que anomenen Key Stage Level 1 - dels 5 als 7 anys- , KS2 - dels 7 als 11- i KS3 - dels 11 als 14 - . Dins del primer nivell, s'estudia aquest període tot fent una introducció al passat. En el segon nivell, es fa una revisió de la història i vida dels Romans, els Anglo-Saxons i els Vikings, així com l'estudi de la geografia local. En el tercer nivell, es fa un repàs de la història més social, des dels caçadors-recol•lectors fins al desenvolupament de la tecnologia³ .

Els models continentals, allunyats d'aquest sistema, parteixen del sistema educatiu francès, molt poc modificat des de la Segona República, i que es basava en la descripció cronològicament ordenada de tots els períodes de la Prehistòria sobre la base del desenvolupament tecnològic. Així, la divisió tripartita del Paleolític, la divisió del Neolític i l'Eneolític, i l'estudi de l'Edat dels metalls separant l'Edat del Bronze de les dues Edats del Ferro: el Hallstatt i La Tène. Aquesta estructura va passar sense variacions substancials i amb una simple adaptació territorial al sistema educatiu italià, el belga, l'holandès i, sobretot a l'alemany. Pel que fa al sistema educatiu espanyol, fortament centralitzat durant la major part del segle XX, també va seguir aquest model fins el darrer quart del segle, com ja s'ha dit, en el que es va introduir parcialment i sense massa convenciment rudiments del model britànic.

---

³ Masriera Esquerra, C (2004).Espacios de presentación de la Edad del Hierro en el sur de Inglaterra (Hampshire). Íber. Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia. 39, 65-77.

En tot cas, el que queda clar és que la Prehistòria ha gaudit d'un tractament relativament normal en tots aquests sistemes educatius.

Amb tot, si ens centrem específicament al sistema espanyol i especialment la seva adaptació a Catalunya, l'ensenyament del passat remot s'ha sustentat en la tradició bíblica de finals del segle XVIII, i ha fet perviure uns mites que s'han mantingut a través dels manuals. Un exemple d'això ho veiem a través dels manuals de Història escrits per Claudio Buffier que a finals del segle XVIII va formar a les èlits barcelonines⁴. En el mencionat manual la historia "profana", segueix a la "sagrada", enllaçant cronologies, fets, mites i personatges. La historia d'Espanya s'inicia "en temps de la ruïna de l'Imperi Romà en la persona d'Honorí a prop del 412 després de Crist" però no hi ha referència al passat més remot.

De la tradició educativa il·lustrada del segle XVIII, en la que la història "sagrada" s'explica a través del mite bíblic d'Adam, passem al segle XIX en el que hi ha pocs canvis en l'ensenyament d'aquest període. Es perpetua el mite d'Adam i el mite de Noè a partir d'un dels tres fills del qual neix l'origen dels pobles de la Península Ibèrica. Malgrat l'existència de traduccions de les tesi darwinianes al castellà des del 1877, els manuals segueixen mantenint el mite bíblic, degudament adornat.

És a la dècada de 1860, quan apareix per primera vegada el terme "Prehistòria" a la bibliografia britànica de la mà de Sir John Lubbock a la seva famosa obra *Pre-Historic Times*. Durant aquest període, a la Península Ibèrica segueix perpetuant-se el mite bíblic d'Adam, tot i que en alguns manuals apareixen nous mites vinculats a la recent disciplina anomenada "Prehistòria". Això fa que s'interpreti la Prehistòria a partir d'una estranya amalgama d'explicacions entre

---

⁴ Riera, N. (1771): *Nuevos elementos de la Historia Universal, sagrada y profana, de la esfera y geografía, con breve compendio de la Historia de España y Grancia sacados de los que escribió en francés Claudio Buffier*, Barcelona: Imprenta Fco. Oliver citat a: Santacana, J, & Hernández, X (1999). *Enseñanza de la arqueología y la prehistoria*. Lleida: Milenio.

els mites bíblics i els nous mites. D'aquí sorgeixen uns manuals plens de complicades subdivisions en períodes i sub-períodes (Ex. Axalià, musterià, aurinyacià, solutrià i magdaleníà).

Per tant, l'evolució de l'estudi de la Prehistòria en els manuals espanyols des dels seus inicis, ha passat d'explicar-se mitjançant el mite bíblic, i ara s'explica a través del "mite científic". Com apunten Joan Santacana i Xavier Hernández:

"...el alumno va aprendiendo igualmente unos nombres de sus antepasados avalados por una nueva ciencia, cuya función sigue siendo la misma: dar cohesión al grupo, buscarle raíces, profundas, explicar las diferencias con respecto a otros grupos, de forma que no comprometan lo importante, es decir la unidad del grupo, del Estado. Ahora el mito es el de un progreso continuo del que nosotros somos los últimos herederos y que nos diferencia notablemente de los demás, es decir, de la barbarie"⁵.

Tanmateix, l'estudi de la Prehistòria ha estat subjecte a grans canvis, degut al fet que és una disciplina relativament jove que depèn de l'evolució d'altres ciències com les físico-químiques, que aporten noves concrecions cronològiques a partir d'anàlisis concrets, com els anàlisis fets a partir del Carboni 14 o altres mètodes químics de datació. També a través de les ciències geològiques que perfilen la cronologia a través d'anàlisis dels sòls antics i d'altres ciències que amb els seus coneixements fan variar parts de les idees prèvies que tenim sobre la Prehistòria.

---

⁵ Santacana, J. & Hernández, X (1999). Enseñanza de la arqueología y la prehistoria. Lleida: Milenio. P.17

També canvien els conceptes sobre la Prehistòria, segons la major o menor importància que se li doni en el moment a diferents aspectes. A mitjans del segle XIX i fins ben entrat el segle XX, han estat els objectes preciosos, exòtics i singulars, objectiu de molts col·leccionistes, els que han marcat el discurs prehistòric, centrat en un afany de classificació objectual amb el qual poder establir una seriació cronològica. Posteriorment, entre els anys '60 i '70 del segle XX, amb el sorgiment de la història social, es reinterpreta la Prehistòria des d'uns punts de vista diferents, com el marxisme, el neoevolucionisme, l'estructuralisme o el funcionalisme.

De tota manera, la Prehistòria o l'estudi i coneixement d'aquesta, a diferència de l'estudi de la Història, té dos grans troncs que l'alimenten. Per una banda, l'arqueologia, un conjunt de tècniques que permeten extreure informació sobre la cultura material del passat, resulta ser una font primària de primer mà. Per altra banda, l'antropologia cultural que aporta estudis de societats actuals que ens poden ajudar a comprendre societats del passat. Amb tot, la contribució de l'arqueologia o coneixement de les societats antigues, com és ben sabut, també està subjecte a greus limitacions derivades del propi mètode d'anàlisi i documentació analitzada.

Per tal d'analitzar les societats antigues, caldria conèixer escrits, fonts objectuals i imatges que ens permetrien obtenir informació de primera mà sobre com vivia la gent, a què es dedicava, què menjava, com vestia, quines relacions socials i de parentiu s'establien, com s'organitzaven, etc,etc...

Per deduir aquests aspectes només disposem d'indicis indirectes que són els fragments ceràmics que pertanyen a envasos de consum comercial o domèstic; alguns, escassíssims, escrits comercials en tauletes de bronze; del seu aspecte físic gairebé no en sabem res, ja que el seu ritual funerari es basava en la cremació dels cossos i les necròpolis trobades són molt poques. Si aquesta és una limitació molt notable, el problema pot arribar a ser irresoluble quan ens adonem que aquests indicadors indirectes sols els coneixem de forma incompleta, mitjançant sèries molt mutilades ja que fa menys de vint anys que són objecte d'estudi.

Cal tenir en compte però, que l'anàlisi arqueològic parteix certament d'evidències materials, i aquest fet li confereix la presumpció d'objectivitat; sembla lògic suposar que les restes trobades en un jaciment arqueològic responen a criteris purs d'atzar i, per tant, no són susceptibles de cap mena de manipulació. Amb tot, cal tenir present que la interpretació sociocultural d'aquestes restes parteix sempre de posicions ideològiques i preconceptes que es troben en el cap de l'investigador/a; en el fons, tots tenim models antropològics implícits que ens fan interpretar les restes d'acord amb convencionalismes que poden estar molt allunyats de la realitat de les societats tribals de la Prehistòria que s'analitzen. Així per exemple, els models antropològics que s'han aplicat durant molt temps a la Prehistòria s'han nodrit de teories com l'evolucionisme o el funcionalisme, obviant moltes altres interpretacions possibles. Per tant, aquestes dues disciplines, l'arqueologia i l'antropologia, tenen les seves flaqueses. L'arqueologia sempre és explícita, és a dir, que la cultura material es veu i es toca, un jaciment arqueològic és patrimoni.

En canvi la interpretació antropològica és implícita, ja que es fa segons els patrons culturals de qui elabora el discurs. Si volem ensenyar Prehistòria, és evident que, si ho volem fer bé, cal que ens recolzem en unes bases materials arqueològiques i en unes d'antropològiques que donen un ampli ventall de interpretacions.

El patrimoni arqueològic, en la mesura que el veiem sempre incomplet, sobreposat i llunyà, és un món difícil d'empatitzar i presenta moltes dificultats de comprensió. Aquestes dificultats de comprensió contrasten amb la popularitat que té l'arqueologia a nivell de carrer, ja que és una ciència mediàtica. Exemples d'això ho veiem quan s'esdevé una recerca històrica molt important i tan sols es mediatitza a través d'una breu nota al diari; en canvi un petit os que aporta una data a l'hominització pot ser portada d'un diari. Periodísticament, la confirmació d'una dada científica mai és notícia, en canvi, la notícia que trasbalsa la informació es converteix en notícia⁶. L'arqueologia és molt mediàtica; ho podem veure en l'èxit de taquilla que han tingut pel·lícules com les diferents aventures de l'arqueòleg Indiana Jones o Jurassic Park, així com el ressò popular que tenen algunes excavacions o descobertes a nivell local o estatal. Podem dir que, en general, hi ha uns forts estereotips⁷ vers la figura de l'arqueòleg, presentat a vegades com un heroi – descobridor de tresors⁸ -, i la professió de l'arqueologia⁹. Però aquesta popularitat, contrasta amb la supressió de la disciplina a les aules i amb el seu avorriment a nivell acadèmic, fet que alimenta la propagació de preconceptes falsos vers l'arqueologia i la Prehistòria¹⁰.

La manca de interès i la poca motivació que suscita la Prehistòria en els àmbits acadèmics i educatius, normalment va lligada al desconeixement existent sobre els mètodes d'anàlisi de la disciplina i que obliga a treballar gairebé de forma exclusiva un llarg llistat de conceptes. Així, per exemple, en manuals que pretenien ser innovadors didàcticament a l'època dels anys '70, s'anomenen sense més aclariments termes com *Pryopithecus*,

---

⁶ Jaciments arqueològics com el conjunt de la Serra d'Atapuerca són un exemple paradigmàtic de l'interès que l'arqueologia pot tenir pels mass media. En efecte, els descobriments sobre els orígens humans han estat objecte de suplementos dominicals en la majoria dels grans rotatius espanyols. És el cas de l'ABC, El País, El Periódico, El Mundo, La Vanguardia i altres. Per altra banda, aquests descobriments són freqüentment objecte de tractament en els reportatges televisius, ja sigui sota l'epígraf de informació, o bé, d'emissió de sèries de temàtica científica. No coneixem cap recerca sobre l'impacte que l'arqueologia en general té sobre els mitjans de comunicació; i seria interessant correlacionar la investigació arqueològica i el seu impacte mediàtic. En tot cas, no hi ha dubte que l'arqueologia és una disciplina popular i amb ella arrossega la Prehistòria.

⁷ Aquests estereotips els podem veure en figures cinematogràfiques com la de Indiana Jones, o en la televisió en programes com el de Channel 4 (Regne Unit) amb el programa « Time Team » (Setembre 08, 2005, from Channel4. com – Time Team Web site: <http://www.channel4.com/history/timeteam/>)

⁸ Figura romàntica de l'arqueòleg que arrosseguem del segle XIX amb figures com Schliemann, Winckelmann o Sir Laurens d'Aràbia.

⁹ Els professionals encara són vistos com a caçadors de tresors, o bé, com a persones difícils de comprendre perquè s'apassionen per la troballa d'un clau rovellat que, a nivell de carrer, no té cap mena de importància.

¹⁰ Alguns dels preconceptes, normalment erronis, que es tenen sobre la Prehistòria són variats, i van des de: la creença que l'home "primitiu" afrontava una dura lluita per sobreviure, tal com, se'n dedueix del Darwinisme, fins la creença que vivien en "coves". Treballs com els de Marshall Sahlins i Marvin Harris, ens han proporcionat des de fa anys visions ben diferents que s'han incorporat a les corrents actuals de interpretació, especialment, del Paleolític. Un altre dels tòpics, molt extès i que afecta a les societats productores del Neolític, és el de creure que l'agricultura va sorgir com una forma d'augmentar la seguretat econòmica del grup en front de hipòtesis molt més complexes, com les que parteixen dels processos d'anivellació social i de redistribució de plusvàlues.

teoria monocentrista, teoria policentrista, Homo Erectus, Cromanyó, Magdalenità, Azilià, Solutrià, Perigordià, Aurinyacià, Mostarià, Axelià, Olduvaià, perforador, punta Levallois, punta Gravetiana, depredador, etc, etc...¹¹ És evident, que un llistat com aquest, acompanyat de la seva corresponent cronologia, no pot engrescar a cap adolescent ni a ningú. Reduïda a llistats de paraules incomprensibles, rodejada de xifres no significatives i acompanyada d'uns conceptes arcaics i sovint falsos, la Prehistòria ha estat pràcticament escombrada del món escolar¹².

La comprensió i tractament didàctic d'alguns jaciments arqueològics, ha portat en els últims anys a fer néixer moltes experiències que s'autodenominen didàctiques, en el sentit que la seva vocació és bàsicament comunicativa.

Aquestes i altres experiències, han fet que la geografia europea s'hagi anat omplint d'equipaments didàctics dedicats a l'ensenyament – aprenentatge i socialització de la Prehistòria. Després d'uns anys de funcionament d'aquests models de intervenció en el patrimoni arqueològic, és necessari fer un diagnòstic que, partint de l'estat de la qüestió actual, intenti avaluar quina és la seva aportació i, si s'escau eficàcia, en el camp didàctic. Aquesta és la problemàtica que pretenem afrontar en aquesta recerca.

---

¹¹ Ballarini, A.M, del Baño, A, Fernandez, A, & Rossell, M (1979). Trabajos practicos para primero de B.U.P.. Madrid: Editorial Akal.

¹² Malgrat que en els currículums actuals hi ha alusions a l'estudi de les societats primitives, una breu ullada de bona part dels materials editats mostra que realment els autors no solen plantejar-se aquests temes i carreguen el gruix dels continguts en altres parts de la Història que consideren més interessants. Vegis en aquest sentit el debat publicat al número 10 de la revista Aula, Història social, en especial els articles: Santacana, J (2002).El siglo XXI, ¿Una sociedad sin pasado? Aula. Historia social. 10, 73-77. Trepac, C. A (2002).La primacia de la contemporaneidad. Aula. Historia social. 10, 78-80.

ELS OBJECTIUS DE LA RECERCA

La present recerca parteix doncs d'una problemàtica que essencialment es planteja en el camp de la Prehistòria i més concretament dels períodes protohistòrics. En la mesura que el coneixement de la Prehistòria no es recolza exclusivament en allò que s'estudia en el sistema educatiu reglat, sinó que en gran part la població coneix aquesta disciplina gràcies a les restes materials, ja siguin jaciments arqueològics o objectes dels museus, es pot comprendre que el problema que ens hem plantejat recau sobre les formes en les que s'han presentat aquests jaciments. És en aquest marc teòric, en el qual formulem els objectius de la recerca:

Objectiu 1: Conèixer l'abast de les museïtzacions en els jaciments de la Protohistòria europea.

Objectiu 2: Conèixer fins a quin punt la presentació de jaciments arqueològics al públic incorpora, a Europa occidental, tècniques d'arqueologia experimental i de restitució d'elements.

Objectiu 3: Conèixer fins a quin punt les presentacions de jaciments arqueològics al públic són realment satisfactòries pel públic en general.

Objectiu 4: Conèixer fins a quin punt les reconstruccions físiques volumètriques arqueològiques d'arquitectura protohistòrica ajuden als visitants a una millor aprehensió del període.

ESTRUCTURA DE LA TESI

Per aconseguir aquests objectius la tesi s'estructura en cinc grans apartats i una conclusió. La recerca parteix de l'estat de la qüestió de l'arqueologia protohistòrica a Europa occidental, centrant la l'anàlisi en l'Edat dels Metalls. Aquest estat de la qüestió podria ser molt complex, ja que la protohistòria d'Europa centre-occidental estem lluny d'assolir un coneixement científic sòlid i inqüestionable. Problemes profunds que van des d'aspectes cronològics, correlacions de períodes, estructura social i modus de producció, són avui problemes gairebé insalvables. Quan hom analitza aquest període del passat des d'una certa distància, pot tenir la sensació que és una etapa coneguda,

treballada des de fa molt temps i amb unes conclusions importants; amb tot, quan ens apropem al detall, descendim al nivell d'estudis microregionals i penetrem en la biografia especialitzada, ens adonem que els materials de recerca, sovint són antiquats, que hi manquen analítiques modernes i, sobretot, que s'han emprat molt poc encara les tècniques de l'arqueologia experimental. Per tant, aquesta primera part del nostre treball, per sí mateixa, podria constituir una tesi, i el que nosaltres hem fet és situar-nos en el nivell més superficial, que és el mínim necessari per poder avançar en la recerca específica.

Per tant, podem concloure que en la primera part de la tesi, s'analitza un període ampli de la Prehistòria, tradicionalment anomenat Edat dels Metalls, que en el cas català es concreta en l'anomenada cultura ibèrica (S. V aC – I dC), i elaborant un breu estat de la qüestió des del punt de vista de la disciplina de referència, és a dir, l'arqueologia prehistòrica.

A la segona part de la recerca es pretén conèixer com es tradueix a nivell patrimonial l'Edat dels Metalls. És a dir, volem saber quin és el grau de conservació i la forma com s'ha museïtzat aquest patrimoni a una gran part d'Europa. Molts dels jaciments arqueològics que s'esmenten a la primera part van ser investigats a finals del segle XIX o la primera meitat del segle XX, i encara que forneixen l'estructura fonamental de la protohistòria europea, és possible que alguns d'ells hagin desaparegut i no se'n conservi més que les memòries científiques que en el seu moment es van publicar, ja que l'arqueologia de camp sovint ha estat destructiva amb el patrimoni, i excavar un jaciment vol dir extreure'n les peces i desmuntar els elements un a un fins a deixar-lo estèril. Això vol dir, que aquesta mena d'arqueologia omple biblioteques amb nombrosos volums que constitueixen les memòries científiques, omple vitrines dels museus amb impressionants col·leccions d'elements de la cultura material, però no deixa patrimoni immoble consolidat.

Per tant, aquí en aquesta part de la recerca ens preguntem: què en queda de tot plegat? Per respondre la pregunta, cal esbrinar doncs el que en podríem anomenar patrimoni arqueològic immoble; en molts casos, ja ho hem dit, no en queda més que el topònim, en altres casos, en queden restes arqueològiques abandonades, sense cap mena de protecció especial, ja sigui sota camps de conreu o coberts per les trames urbanes. Aquestes dues situacions probablement són majoritàries, encara que un nombre limitat d'assentaments protohistòrics s'ha conservat. D'aquests jaciments conservats, alguns són visitables si anem armats amb brúixoles i guies arqueològiques, ja que d'altra manera no és fàcil localitzar-los¹³. Finalment, n'hi ha alguns que estant oberts al públic sota la fórmula de parc arqueològic o semblant. Són aquests equipaments culturals el nostre segon objectiu d'anàlisi; saber què en queda és important però, sobretot volem saber de quina manera són mostrats al públic.

Per fer aquesta recerca, ens cal emprar mètodes molt poc reglats, ja que no podem recórrer al simple cartografiat arqueològic. Normalment, són jaciments citats i fotografiats en els llibres de text destinats als infants dels països on es troben; alguns s'han convertit en parcs arqueològics oberts al turisme i molt pocs han estat objecte de museïtzacions atrevides, especials i amb forts components didàctics. Aquests darrers exemples són els que nosaltres busquem.

Es tracta doncs d'establir un mètode de treball que sigui com un garbellat al qual partint dels noms de jaciments arqueològics apareguts en la bibliografia científica en destriem aquells que s'han conservat i de tots ells en separem els que s'han museïtzat. I encara cal que d'aquests darrers en fem una tria, ja que no tots ens interessin de la mateixa manera.

---

¹³ Aquesta impressió també la recull l'investigador Josep Oriol Font i Cot a la seva tesi titulada "Les orientacions dels sepulcres de Corredor, galeries catalanes i arques amb vestíbul-pou de Catalunya" defensada el 23 de gener de 2007 a la Universitat de Barcelona.

Per assolir els resultats que ens hem proposat, en aquesta part de la recerca s'intenta doncs fer un mostreig d'un nombre significatiu de jaciments arqueològics d'aquest període a partir de la localització d'aquests en els manuals de referència, a internet i a guies de viatge. Tot això, hauria de permetre veure o extreure aquells centres amb una vocació explícitament didàctica. Els criteris sobre els quals es fa el mostreig són clars, ja que el que es busca és comprovar el nivell de presència dels assentaments protohistòrics, detectats en els manuals de referència de la Protohistòria europea, que també es troben a internet a través d'un cercador general com és el Google. Aquest primer anàlisi ens hauria de permetre conèixer la visibilitat que aquests assentaments tenen pels usuaris. Un segon garbellatge és el que es porta a terme a través de les guies de viatge on també s'hi busca la presència dels jaciments trobats en els manuals de referència de la disciplina. Finalment però, aquells centres d'arqueologia experimental que presenten el seu llegat mitjançant la reconstrucció física volumètrica s'han trobat a través de la tècnica anomenada "*snowball sampling*"¹⁴, és a dir, aquella que busca crear un mostreig a partir de subjectes existents a partir dels quals se'n coneixen d'altres i s'amplia el mostreig. Aquesta tècnica normalment es fa servir en poblacions amagades a les quals és difícil accedir-hi. En el cas que ens ocupa, el coneixement dels centres estudiats i descrits en aquest segon capítol es desconeixien en part degut a la seva dispersió física i manca, fins fa poc, d'una relació explícita entre tots ells. A partir doncs del coneixement previ que teníem d'alguns d'aquests centres, hem anat dibuixant la història de la presentació del patrimoni arqueològic en tamany real, al mateix temps que s'ha desglossat tota una xarxa de museus a l'aire lliure d'arqueologia, alguns dels quals hem estudiat *in situ*, tan el seu personal com el seu públic.

---

14 Snowball sampling. (2006, June 28). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 09:27, November 16, 2006, from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Snowball_sampling&oldid=61043542

En aquest capítol doncs fem un recull, descripció i valoració d'aquests centres. L'únic jaciment arqueològic de l'Edat dels Metalls que ha estat museïtzat a Espanya de forma integral, seguint tècniques d'arqueologia experimental i amb finalitats didàctiques és la Ciutadella Ibèrica de Calafell (Baix Penedès, Tarragona) que serà, per tant, objecte especial d'investigació.

En el tercer apartat, i una vegada conegut i estudiat l'objecte d'estudi, el patrimoni arqueològic-arquitectònic reconstruït a mida real, ens plantejem les hipòtesis de treball que desglossem en aquest capítol. Davant de l'abast de la problemàtica, ens veiem obligats a emprar metodologies inductives, que vagin de l'estudi d'allò que és particular al coneixement d'allò que és general; per tant volem comprovar les hipòtesis mitjançant un estudi de cas, fet en profunditat en un jaciment prèviament seleccionat, la ciutadella ibèrica de Calafell, i emprant com a contrast altres quatre jaciments ibèrics que formen part de "La ruta dels Ibers" – Ullastret (Girona), El Turó de Ca n'Olivé (Barcelona), El Molí de l'Espígol (Lleida), i La Moleta del Remei (Tarragona) - . La particularitat d'aquest estudi és que vol comparar dos models de presentació del patrimoni arqueològic, per una banda, aquell que tan sols ha estat consolidat i es presenta al públic sense més interpretació que un plafó; i per altra banda, aquell en el qual se li ha aplicat una reconstrucció volumètrica a tamany real de part o tot el conjunt.

A l'apartat quart, dedicat a la metodologia d'anàlisi s'intenta establir el marc teòric en el qual s'insereix la recerca, es justifica l'interès de l'estudi, es delimita l'objecte d'estudi, amb tots els models que se'n deriven, s'estableix la problemàtica específica de la recerca i s'afronta la metodologia de tipus qualitatiu i quantitatiu que permet establir comparacions entre dos models contrastats i diferents de presentar el patrimoni arqueològic: el model que en podem dir integral científic-didàctic i el model clàssic.

Per tant, en aquest apartat quart es desglossa tota la metodologia d'anàlisi emprada en l'estudi de cas en profunditat sobre l'eficàcia didàctica dels jaciments arqueològics reconstruïts en tamany real o "model integral". Es presenta la recerca concreta i es justifica l'interès de l'estudi, ja que no existeixen models d'anàlisi semblants en els que ens podem recolzar, raó per la qual aquest estudi pot ser considerat un experiment en el seu camp.

A l'apartat cinquè, es porta a terme la recerca constituïda fonamentalment per un treball de camp que, com ja hem dit en l'apartat anterior, ha estat de tipus qualitatiu en una primera fase i quantitatiu en una segona. El tractament estadístic de les dades i el resultat del processament de les entrevistes i observacions realitzades, permeten arribar a resultats que es contrasten amb les hipòtesis plantejades. Aquest apartat és doncs el punt central de la recerca, i constitueix el nucli del nostre treball.

Finalment, el darrer apartat del treball és el de conclusions i en ell es constata l'assoliment dels objectius plantejats i la validació o no de les hipòtesis. No es tracta doncs d'un resum, sinó del corpus general de conclusions i la discussió d'allò que creiem científicament provat, allò que simplement resta com a possible i un important conjunt de problemes pendents.

Cal dir per acabar, que la recerca porta implícita molta documentació annexa difícil d'encabir en el cos central del text; per alleugerir-ne la lectura, sempre feixuga, hem preferit col·locar aquells documents de treball que són importants pel rigor i la seriositat de la recerca al final de tot, sota la fórmula d'apèndix documental o annex, en suport paper o CD. No es tracta de documents irrelevants, sinó de les eines instrumentals necessàries per poder emetre un judici crític encertat.